

Μυθοπλασιακές βιογραφίες του Γ.Μ. Βιζυηνού: Ρήξεις, ανατροπές και συνέχειες

Εύα Γανίδου*

Με την ανακοίνωση αυτή θα επιχειρήσω να συνοψίσω κάποια από τα βασικά πορίσματα της υπό εκπόνηση διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας μου με τίτλο «Μυθοπλαστικές/μυθοπλασιακές βιογραφίες του Γ.Μ. Βιζυηνού»¹ και στη συνέχεια θα σας παρουσιάσω δύο από αυτές, οι οποίες, όπως θα δούμε, έρχονται σε έντονη ρήξη μεταξύ τους, καθώς εκπροσωπούν δύο εκ διαμέτρου αντίθετα μοντέλα μυθοπλαστικής βιογράφησης. Ο λόγος για τον οποίο προτίμησα τόσο για τον τίτλο της εισήγησης αυτής όσο και για τον γενικότερο τίτλο της μεταπτυχιακής μου εργασίας τους όρους «μυθοπλαστική/μυθοπλασιακή βιογραφία» και όχι τον επικρατέστερο στην ελληνική βιβλιογραφία όρο «μυθιστορηματική βιογραφία» σχετίζεται με το γεγονός ότι τα έργα που εξετάζονται δεν αποτελούν αποκλειστικά και μόνο εκτενείς μυθοπλαστικές αφηγήσεις, σύμφωνες με τις συμβάσεις του μυθιστορήματος, αλλά πρόκειται και για κείμενα σύντομης έκτασης και απλούστερου σχεδιασμού.

Ο κατάλογος των λογοτεχνικών ή λογοτεχνιζόντων έργων που έχουν ως θέμα τους τον βίο και το έργο του Γεωργίου Βιζυηνού (1849-1896) ή που αφορούνται από τη ζωή και τη δράση του αριθμεί περισσότερους από δέκα τίτλους, γεγονός που πιστοποιεί ότι το δέλεαρ της βιογράφησης υπήρξε εξαιρετικά ισχυρό στην περίπτωση του, καθώς η παραγμένη ζωή του ενέπνευσε και εξακολουθεί να εμπνέει πολλούς λογοτέχνες και καλλιτεχνικούς δημιουργούς. Από το λυρικογράφημα του Δημήτρη Ι. Καλογερόπουλου με τίτλο «Ο έρωσ του ποιητού»,² το οποίο δημοσιεύθηκε στην *Ποικίλη Στοά* του Ιωάννη Αρσένη το έτος 1898, μόλις δύο χρόνια μετά τον θάνατο του Βιζυηνού (15 Απριλίου 1896), μέχρι το πρόσφατο θεατρικό έργο του Γιάννη Σολδάτου με τίτλο *Όταν ο Παπαδιαμάντης συνάντησε τον Βιζυηνό στο Δρομοκαΐτειο. Οι συνέπειες της παλιάς ιστορίας*,³ που κυκλοφόρησε το 2008, μπορεί κανείς να απαριθμήσει τουλάχιστον άλλα δέκα έργα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τη δελεαστική περίπτωση του διηγηματογράφου και ποιητή. Ανάμεσα σε αυτά αξίζει να

---

* Η Εύα Γανίδου είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Τομέα Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών του Τμήματος Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με ειδίκευση στη νεοελληνική φιλολογία.

¹ Ευχαριστώ θερμά τον επόπτη μου, κ. Λάμπρο Βαρελά, για την υπόδειξη του θέματος, την υπομονετική καθοδήγηση της εργασίας και τις πάντα προσεκτικές αναγνώσεις του.

² (Καλογερόπουλος, 136-144)

³ (Σολδάτος 2008)

αναφερθούν οι μυθοπλαστικές βιογραφίες του δημοσιογράφου Σπύρου Ακροπολίτη⁴ και του ποιητή Στέφανου Δάφνης⁵ με τους χαρακτηριστικούς τίτλους «Το σπαρακτικό τραγούδι ενός αγνού έρωτος. Μπετίνα Φραβασίλη» και «Γεώργιος Βιζυηνός, "ο ραψωδός της Θράκης"», οι οποίες δημοσιεύθηκαν σε συνέχειες σε σημαντικές εφημερίδες την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας με διαφορά μόλις τριών ετών (1936 και 1939, αντίστοιχα)· ενώ στο δεύτερο πλέον μισό του 20^{ου} αιώνα φαίνεται ότι η έμπνευση των δημιουργών για τη μυθιστορηματική ζωή του Βιζυηνού ανατροφοδοτείται (ειδικά μετά την άνθηση των φιλολογικών μελετών γύρω από το έργο του από το 1980 κ.έ., αρχής γενομένης από τον εμβληματικό τόμο του Π. Μουλλά για τα διηγήματα του Βιζυηνού) κι έτσι, το 1986 συναντούμε το εκτενές αφήγημα του Γιάννη Καιροφύλα, *Αυτοί οι ωραίοι τρελοί*,⁶ στο οποίο ο Βιζυηνός παρουσιάζεται ως ένας ακόμη "ωραίος τρελός" ανάμεσα σε άλλους ψυχικά συγγενείς, αυτόχειρες ή έγκλειστους καλλιτέχνες. Κι ακόμη, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και συγκεκριμένα τον Ιούνιο του '91 εντοπίζουμε στη *Νέα Εστία* ένα σύντομο αφήγημα του Ιω. Δ. Κανδήλη με τίτλο «Η τραγική ζωή του Βιζυηνού και της αγαπημένης του Μπετίνας Φραβασίλη»,⁷ ενώ στα μέσα της ίδιας δεκαετίας, το 1995, κυκλοφορεί το βιβλίο *Μεταξύ λόγου και πάθους*, στο οποίο, όπως δηλώνει και ο υπότιτλός του, «Η Μάρω Δούκα ανθολογεί Γεώργιο Βιζυηνό»,⁸ συνοδεύοντας –η Μάρω Δούκα, βέβαια– την έκδοση αυτή από μια εισαγωγή, η οποία, στην πραγματικότητα, αποτελεί, άλλη μια απόπειρα μυθοπλαστικής βιογραφίας του θρακιώτη δημιουργού. Μεταβαίνοντας πλέον στον 21^ο αιώνα το ενδιαφέρον συνεχίζεται αμείωτο: Τον Φεβρουάριο του 2000 προβάλλεται από την κρατική τηλεόραση η τηλεοπτική σειρά «Η σιωπή των αγγέλων» σε σενάριο Γιάννη Τζιώτη, η οποία σε δέκα επεισόδια διεκτραγωδεί την τελευταία πράξη της δραματικής ζωής του Βιζυηνού με αρκετές αναδρομές στο παρελθόν του ήρωα. Το 2004 εκδίδεται η *Ελληνική Αϊπνία* του Μισέλ Φάις,⁹ ένα έργο που έρχεται σε ρήξη με τις παλαιότερες τακτικές βιογράφησης και μυθοπλαστικής αναπαράστασης της ζωής και της δράσης του Βιζυηνού, ενώ την επόμενη χρονιά, το 2005, κυκλοφορεί τόσο το μυθιστόρημα του Δημήτρη Παπαχρήστου με τίτλο *Γεώργιος Βιζυηνός. Ο τρυφερόκαρδος κύριος Γ.*

---

⁴ (Ακροπολίτης 1936)

⁵ (Δάφνης 1939)

⁶ (Καιροφύλας 1986, 45-76)

⁷ (Κανδήλης, 818-823)

⁸ (Δούκα 1995)

⁹ (Φάις 2004)

B.,¹⁰ όσο και το βιβλίο *Η Μάρω Δούκα διαβάζει Γεώργιο Βιζυηνό*,¹¹ στο οποίο η συγγραφέας αντί προλόγου προτάσσει το κείμενο «Ο Βιζυηνός και η εποχή του», που δεν είναι παρά μια ακόμη μυθοπλαστικού τύπου βιογραφία σε μορφή χρονολογίου. Κοντά στους παραπάνω τίτλους αξίζει να εντάξει κανείς και δύο ακόμη περιπτώσεις βιβλίων, τα οποία δεν συνιστούν καθαρόαιμες μυθοπλαστικές βιογραφίες, ωστόσο όμως αφορμώνται από τη ζωή και το έργο του Βιζυηνού, το οποίο αξιοποιούν ως βάση για να συγκροτήσουν μια πρωτότυπη μυθοπλαστική αφήγηση: πρόκειται για το αστυνομικού τύπου μυθιστόρημα του Κωστή Τζερμιά, *Ποίος ήταν ο φονεύς του Βιζυηνού*;¹² το οποίο εκδόθηκε το 2001, καθώς επίσης και για τον τόμο διηγημάτων που κυκλοφόρησε το 2006 σε επιμέλεια του Μισέλ Φάις με τίτλο *Με τον Γ.Μ. Βιζυηνό αλλά και χωρίς αυτόν*,¹³ τα έξι διηγήματα του οποίου, γραμμένα από έξι διαφορετικούς σύγχρονους πεζογράφους, εμπνέονται από το ευρύτερο σύμπαν της βιζυηνικής διηγηματογραφίας και, όπως δηλώνει και ο τίτλος του τόμου, διαβάζονται "με τον Βιζυηνό, αλλά και χωρίς αυτόν", καθώς κάποτε συνδέονται μαζί του ισχυρά και άμεσα και άλλοτε πάλι έμμεσα και χαλαρά.

Ήδη, λοιπόν, από μια πρώτη απόπειρα καταγραφής του υλικού διαφαίνεται η ειδολογική –και όχι μόνο– ποικιλία των έργων που γεννήθηκαν με βάση ή με αφορμή τον ταραγμένο βίο του Βιζυηνού. Σε κάθε περίπτωση πάντως, είτε πρόκειται για μυθιστόρημα, είτε για σύντομη μυθοπλαστική αφήγηση, για θεατρικό έργο ή για τηλεοπτική σειρά, το βέβαιο είναι ότι οι μυθοβιογράφοι του Βιζυηνού παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες, τις οποίες δεν δυσκολεύεται να εντοπίσει κανείς αν προχωρήσει σε συγκριτική και εκ παραλλήλου –συγχρονική και διαχρονική– εξέταση των παραπάνω έργων. Πρώτα από όλα το βασικό ταμείο από το οποίο οι δημιουργοί αντλούν το υλικό τους δεν είναι άλλο από το ίδιο το έργο του Βιζυηνού, πολύ περισσότερο από το διηγηματογραφικό αλλά όχι σπάνια και από το ποιητικό, ενώ κατά περιπτώσεις αξιοποιούνται στοιχεία ακόμη και από τις επιστημονικές του εργασίες. Ο κύριος λόγος για τον οποίο η εργογραφία του Βιζυηνού αποτελεί σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις μια αστείρευτη δεξαμενή έμπνευσης και άντλησης υλικού δεν είναι άλλος από τον θεωρούμενα συχνά ως αποκλειστικά αυτοβιογραφικό χαρακτήρα της πεζογραφικής του παραγωγής, καθώς και ορισμένων ποιητικών του συνθέσεων. Στην περίπτωση του Βιζυηνού οι εικόνες από τη γενέθλια γη και από

---

¹⁰ (Παπαχρήστος 2005)

¹¹ (Δούκα 2005)

¹² (Τζερμιάς 2001)

¹³ (Σπηλιωτοπούλου, Αστερίου, Καβανόζης, Κολλιάκου, Μαγκλίνης, Νταή 2006)

τους άλλους τόπους που επισκέφθηκε, καθώς επίσης και οι αναμνήσεις από τα περιστατικά της οικογενειακής του γενεαλογίας και των ανθρώπων με τους οποίους συνδέθηκε στη διάρκεια της ζωής του, συγκροτούν και τη βασική μυθοπλαστική ύλη της διηγηματογραφίας του, ενώ παράλληλα οι αφηγηματικές τεχνικές που μετέρχεται στα διηγήματά του, όπως η πρωτοπρόσωπη αφήγηση και η ιδιαίτερη εσωτερική εστίαση—μέθοδοι αντίστοιχες με τις βασικές συμβάσεις του αυτοβιογραφικού είδους—κατατείνουν στην ταύτιση του υποκειμένου της εκφώνησης, δηλαδή του ιστορα-αφηγητή, με το υποκείμενο του εκφωνήματος, που δεν είναι άλλο από τον ιστορούμενο-ήρωα.¹⁴ Πέρα όμως από το υλικό που παρέχει το ίδιο το διηγηματογραφικό σύμπαν του Βιζυηνού χάρη στην αυτοαναφορικότητα που το διακρίνει, οι δημιουργοί που θέλουν να αναμετρηθούν με την ακαταμάχητη περίπτωση του φαίνεται ότι ανατρέχουν και στις επιστημονικές βιογραφίες ή τις βιογραφικές μελέτες που αφορούν τη ζωή και το έργο του. Συγκεκριμένα μάλιστα, όσες μυθοπλασιακές βιογραφίες γράφονται τη δεκαετία του '30 φαίνεται ότι αξιοποιούν ως πηγές πληροφοριών κυρίως το λυρικογράφημα του Καλογερόπουλου που προαναφέραμε, καθώς και τις δύο βιογραφίες του Βιζυηνού που κυκλοφορούν ήδη από το 1910 και δεν είναι άλλες από τις *Εικόνες Κωνσταντινουπόλεως και Αθηνών* του κωνσταντινουπολίτη γιατρού και στενού φίλου του Βιζυηνού, Νικόλαου Βασιλειάδη,¹⁵ ο οποίος με το έργο αυτό, αλλά και μέσα από αλληπάλληλα δημοσιεύματα, μεταφέρει στο αναγνωστικό κοινό τις αναμνήσεις του από τις συχνές επισκέψεις που πραγματοποιούσε στον φρενοβλαβή φίλο του ποιητή όσο εκείνος ήταν έγκλειστος στο Δρομοκαΐτειο, όπως επίσης και οι *Βυζαντιναί Σελίδες* του Γεωργίου Χασιώτη,¹⁶ διευθυντή του ελληνικού Λυκείου του Πέραν και προστάτη του Βιζυηνού το διάστημα που εκείνος ήταν ιεροσπουδαστής στη Θεολογική Σχολή της

---

¹⁴ «Όπως και να 'ναι, το κυριότερο επαναληπτικό στοιχείο εδώ είναι η αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο. Ουσιαστικά, βρισκόμαστε πάντοτε μπροστά σε καθορισμένες ιστορικές επιλογές. Ας λογαριάσουμε ξανά (ποτέ δε θα τα λογαριάσουμε αρκετά) κάποια φαινόμενα που συγκεκριμενοποιούν μερικές αλλαγές γύρω στα 1880: η σημασιοδότηση της προσωπικής μαρτυρίας (συνδεδεμένη ταυτόχρονα με την απομνημονευματογραφία, τη λαογραφία, το θετικισμό ή τον επιστημονισμό), τη δυναμική του ρεαλισμού και του νατουραλισμού, την πριμοδότηση του “παρόντος” και του “πραγματικού”, το σημαντικό ρόλο προτύπων καθώς ο “Λουκής Λάρας” κλπ. Με τέτοια δεδομένα, μια ορισμένη εκφορά του λόγου δεν είναι άσχετη με τα ιστορικά της συμφραζόμενα. Αφηγούμαι σε πρώτο πρόσωπο, γύρω στα 1880, σημαίνει: μιλώ για πραγματικά γεγονότα που τα είδα με τα μάτια μου ή που τα άκουσα με τα αφτιά μου, αρνούμαι την παντογνωσία του ιστορικού μυθιστοριογράφου, τα πρωτεία των γραφτών πηγών, την επινόηση και τη φαντασία, αντικαθιστώ την ολότητα με τη μερικότητα που μόνη αυτή συνδέεται με την προσωπική εμπειρία μου, εμπιστεύομαι μόνο στα βιώματά μου και στα βιώματα των συγχρόνων μου κλπ. Έτσι εκφράζεται ο κυρίαρχος λόγος γύρω στα 1880· έτσι εκφράζεται, φυσικά, και ο αφηγηματικός λόγος του Βιζυηνού» (Μουλλάς 1980, 47').

¹⁵ (Βασιλειάδης 1910, 301-339)

¹⁶ (Χασιώτης 1990, 256-279)

Χάλκης (1872), ο οποίος αφιερώνει γενναιόδωρα ένα μεγάλο τμήμα του έργου του για να βιογραφήσει το «πρώτον πνευματικόν [του] παιδίον» και να περιγράψει την πρώτη και την τελευταία συνάντησή που είχε μαζί του. Στα πιο πρόσφατα σε εμάς χρόνια και συγκεκριμένα τις δεκαετίες του 1980 και '90 η έκδοση τόσο των *Νεοελληνικών Διηγημάτων* (1980) με την προσεκτική επιμέλεια και την πολύτιμη εισαγωγή του Πάνου Μουλλά –την αναφέραμε και πιο πάνω–, όσο και η χρήσιμη μελέτη του Βαγγέλη Αθανασόπουλου για *Τους μύθους της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού* (1992)¹⁷ πυροδοτούν εκ νέου το ενδιαφέρον των δημιουργών, ενώ, τέλος, για τις μυθοπλαστικές βιογραφίες του εν λόγω καλλιτέχνη που γράφτηκαν τον 21^ο αιώνα και ειδικότερα μετά το 2003 βοηθητική φαίνεται να στάθηκε η «Εισαγωγή» της Ελένας Κουτριάνου στην τρίτομη έκδοση των *Ποιημάτων* του Βιζυηνού,¹⁸ όπου η επιμελήτρια απορροφά και μεταβολίζει όλη την προηγούμενη βιβλιογραφία, ενώ από την επόμενη χρονιά, το 2004, η έκδοση των *Επιστολών*¹⁹ του Βιζυηνού από τον Γιάννη Παπακώστα παρέχει πρόσθετο υλικό προς αξιοποίηση και εκμετάλλευση. Αν και, ελλείψει χρόνου, περιορίζομαι στα βασικότερα ονόματα, πρέπει να έχουμε υπ' όψιν ότι κοντά σε αυτές τις πηγές υπάρχουν πολλές ακόμη εργοβιογραφικές μελέτες, οι οποίες προσέφεραν πλούσιο υλικό στους μυθοβιογράφους του Βιζυηνού και τροφοδότησαν με πολλούς τρόπους την έμπνευση και τη φαντασία τους, όπως φέρ' ειπείν το λιγότερο γνωστό σήμερα βιογραφικό και αυτοβιογραφικό λυρικογράφημα της Ίταλα Φραβασίλη, με τίτλο *Μπεττίνα*,²⁰ καθώς και το μελέτημα του Μαρίνου Ξηρέα *Άγνωστα βιογραφικά στοιχεία και κατάλοιπα του Βιζυηνού*²¹. Βέβαια, οι μυθοπλαστικές βιογραφίες του συγκεκριμένου καλλιτέχνη φαίνεται ότι προσιδιάζουν μεταξύ τους, όχι μόνο ως προς τις πηγές από τις οποίες αντλούν την κεντρική ύλη της μυθοπλασίας τους, αλλά και ως προς τον τρόπο με τον οποίο πραγματεύονται αυτό το υλικό. Έτσι, η συνεξέταση των παραπάνω έργων αποδεικνύει ότι οι περισσότεροι δημιουργοί εστιάζουν τη ματιά τους κυρίως στην τελευταία περίοδο της ζωής του, επιμένοντας εμφαιτικά στη σχέση του (στην πραγματικότητα, στην επιθυμία του για σχέση) με την πολύ νεότερή του Μπεττίνα Φραβασίλη, καθώς επίσης και στη φρενοβλάβεια και τον εγκλεισμό του στο φρενοκομείο, γεγονός που δεν προκαλεί έκπληξη, καθώς όπως χαρακτηριστικά έχει σημειώσει ο Βαγγέλης Αθανασόπουλος,

---

¹⁷ (Αθανασόπουλος 1996)

¹⁸ (Κουτριάνου 2003, 11-230)

¹⁹ (Παπακώστας 2004)

²⁰ (Φραβασίλη 1931)

²¹ (Ξηρέας 1949)

μιλώντας για το «μυθιστόρημα της ζωής του Βιζυηνού», ολόκληρη η ζωή του λογοτέχνη, αλλά κυρίως το τέλος της, κι ακόμη περισσότερο τα σχετικά με τον έρωτά του με την Μπετίνα και τον εγκλεισμό του στο ψυχιατρείο, αποτελούν γεγονότα που όχι μόνο προσφέρονται, αλλά και προκαλούν τη μυθοποίησή τους.²² Έτσι, φαίνεται ότι η τελευταία τετραετία της ζωής του Βιζυηνού είναι αυτή που ασκεί τη μεγαλύτερη γοητεία στους δημιουργούς των μυθοπλαστικών βιογραφιών του, ενώ αξιοσημείωτο είναι το ότι πολλοί μυθοβιογράφοι επιλέγουν να εκκινήσουν την αφήγησή τους την ημέρα που πραγματοποιήθηκε ο εγκλεισμός του βιογραφούμενου στο Δρομοκαΐτειο και ο βίαιος χωρισμός από το αντικείμενο του πόθου του. Κάτι ακόμα που είναι οπωσδήποτε αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός ότι όλοι οι δημιουργοί αρέσκονται στο να συντηρούν τους μύθους που δορυφορούν τη ζωή και το έργο του Βιζυηνού, ακόμη και στις περιπτώσεις που οι μύθοι αυτοί προσκρούουν στα ερευνητικά δεδομένα. Το συγκεκριμένο ζήτημα είναι γνωστό και ακανθώδες και οφείλεται, όπως εξηγεί ο Πάνος Μουλλάς, στο γεγονός ότι «οι μύθοι είναι συχνά πιο ανθεκτικοί από την αλήθεια [, καθώς] ανταποκρίνονται σε βαθύτερες ανάγκες των ανθρώπων».²³ Έτσι, στις περισσότερες μυθοπλαστικές βιογραφίες του Βιζυηνού δεν δυσκολεύεται κανείς να διαγνώσει την επιβίωση μύθων, όπως το ότι ο ανεκπλήρωτος έρωτάς του στάθηκε η αφορμή για την εκδήλωση της φρενοβλάβειάς του ή το ότι ο βιογραφούμενος γνώρισε τις πλέον δημιουργικές στιγμές του μέσα στην παραφροσύνη του.²⁴ Τέλος, άλλο ένα κοινό γνώρισμα που παρουσιάζουν τα έργα του παραπάνω καταλόγου είναι ότι τελικά εικονογραφούν ένα πορτρέτο του Βιζυηνού, το οποίο θυμίζει μάλλον

---

²² (Αθανασόπουλος 1996, 83)

²³ «Κοινό χαρακτηριστικό της ζωής και του έργου του Βιζυηνού υπήρξε η παρουσία κάποιων μύθων που δεν υπήρξαν περιστασιακό ή συμπτωματικό φαινόμενο μέσα στην πρώτη και που ούτε απλώς και μόνο φιλοξενήθηκαν μέσα στο δεύτερο. Αντίθετα οι μύθοι αυτοί κυριάρχησαν και τελικά καθόρισαν και τα δύο, και με τον τρόπο αυτό έγιναν συνειδητά οι προσωπικοί μύθοι του. Αυτοί οι προσωπικοί μύθοι υπήρξαν η κινητήρια δύναμη του έργου και της ζωής του, αλλά τελικά κατέληξαν να γίνουν ο βασικότερος παράγοντας αναστολής του πρώτου και ακύρωσης της δεύτερης» και σ.18: «τα περισσότερα από τα περιστατικά που έτυχε να απαρτίσουν αυτό που σήμερα –ένα σχεδόν αιώνα μετά τον θάνατό του– θεωρούμε ως βίο του Βιζυηνού, απέκτησαν στη συνείδηση των μελετητών του έργου του πολύ γρήγορα –ήδη από τον εγκλεισμό του στο φρενοκομείο, και με τον θάνατό του– ένα μυθικό χαρακτήρα ή, έστω, μια μυθική άλω. Αυτό οφείλεται στη φύση αυτών καθεαυτών των περιστατικών, αλλά κυρίως στον τρόπο που αυτά συσχετίστηκαν μεταξύ τους για αν συγκροτήσουν αυτό που ονομάσαμε μυθιστόρημα της ζωής του» (Αθανασόπουλος 1996, 15-16).

²⁴ Εξάλλου, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα μυθοποίησης της ζωής και του έργου του αποτελεί το περίφημο ποίημά του «Το Φάσμα μου», γνωστό κυρίως μέσα από το εύγλωττο δίστιχο «μετεβλήθη εντός μου/ και ο ρυθμός του κόσμου», το οποίο οι περισσότεροι μυθοβιογράφοι διαβάζουν ως μια ποιητική σύνθεση που στιχούργησε ο φρενοβλαβής ποιητής λίγο μετά τον εγκλεισμό του στο φρενοκομείο, ανακαλώντας τον ατελέσφορο έρωτά του, ενώ στην πραγματικότητα είναι γνωστό ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1936, χάρη στην έρευνα του Γιώργου Βαλέτα στα χειρόγραφα του Βιζυηνού, ότι το εν λόγω ποίημα αποτελεί παραλλαγή μιας λίγο παλαιότερης ποιητικής σύνθεσής του που αναφερόταν στον αδόκητο θάνατο της πριγκίπισσας Αλεξάνδρας.

αγιογραφία κι έτσι τα έργα αυτά μοιάζουν περισσότερο με συναξάρια, καθώς στην πλειονότητά τους οι δημιουργοί επιμένουν να αναδείξουν έναν καλλιτέχνη αδικημένο, ταπεινό και εύθραυστο, τον οποίο δεν μπόρεσε να κατανοήσει η κοινωνία και η εποχή του,²⁵ αποσιωπώντας εντέχνως ορισμένες πτυχές ή «αδυναμίες» του βιογραφούμενου, όπως ο ισχυρός εγωισμός ή η τολμηρή του φιλοδοξία, οι υψηλοί και μεγαλεπήβολοι στόχοι, η μανία για καταξίωση και πλουτισμό κ.ο.κ.²⁶

Για λόγους οικονομίας του χρόνου στα επόμενα λεπτά θα περιορίσω την παρουσίασή μου σε δύο από τα έργα του παραπάνω καταλόγου, τα οποία προτίμησα να είναι δύο μυθοπλαστικές βιογραφίες που έρχονται σε προφανή ρήξη μεταξύ τους, καθώς χαρακτηρίζονται από πολλές αντιθέσεις και εκπροσωπούν δύο διαφορετικά μοντέλα μυθοπλαστικής βιογράφησης: αφενός η παραδοσιακή μυθοπλαστική βιογραφία του ποιητή, θεατρικού συγγραφέα και δημοσιογράφου, Στέφανου Δάφνη, η οποία αν και βιβλιογραφημένη από την Κυριακή Μαμώνη,²⁷ μας είναι σήμερα λιγότερο γνωστή, παρότι συνιστά μια από τις πρώτες απόπειρες μυθιστορικής βιογράφησης όχι μόνο του Βιζυηνού, αλλά και γενικότερα έλληνα καλλιτέχνη και αφετέρου η σύγχρονη και περισσότερο γνωστή *Ελληνική αὔπνια* του Μισέλ Φάις, η οποία αποτελεί μια μεταμοντέρνα ή μοντερνιστική προσέγγιση του είδους της μυθιστορηματικής βιογραφίας, καθώς ανατρέπει σημαντικά όλη την προηγούμενη βιογραφική παράδοση του Βιζυηνού.

Η μυθοπλαστική βιογραφία του Στέφανου Δάφνη, η οποία έχει τον μακροσκελή τίτλο «Με τον προβολέα της ιστορίας. Γεώργιος Βιζυηνός, ο ραψωδός της Θράκης. Η μυθιστορηματική ζωή και το τραγικόν τέλος του Ποιητού των Ελληνικών θρύλων, του Έρωτος, της Φιλίας και όλης της συγχορδίας του

---

²⁵ «Δυστυχώς, ο μύθος του επιμένει ως σήμερα πεισματικά στο απλοϊκό χωριατόπουλο της Βιζύς (στον τόπο μας ο γνήσιος δημιουργός πρέπει προπάντων να είναι αμόλυντος από τη σκέψη και τη γνώση), αλλά και στον παραγνωρισμένο επιστήμονα που έζησε αγνοημένος στην Αθήνα μετά το 1884, ώσπου έχασε τα λογικά του. Αδιάφορο αν, όπως λέει ο Ροΐδης “το να μείνη τις άγνωστος εν Ελλάδι είναι σχεδόν κατόρθωμα”, και η επιστροφή του Βιζυηνού στην Αθήνα αναγγέλλεται από τις εφημερίδες. Αδιάφορο επίσης αν ο Ξενόπουλος τον μνημονεύει στο πρωτόλειό του ως γνωστή προσωπικότητα και, τον ίδιο πάνω-κάτω καιρό, το Υπουργείο Εξωτερικών αναθέτει “εις τον καθηγητήν κύριον Βιζυηνόν εν συνεργασία μετ’ άλλων ειδικών εκ των παρ’ ημίν λογίων ανδρών [...] την σύνταξιν δημοτικών ασμάτων και κεχωρισμένως αυτών διηγημάτων, ειλημμένων εκ της ειδικής ιστορίας των υπό τον τουρκικόν ζυγόν ελληνικών επαρχιών...”» (Μουλλάς 1980, νζ’). Τον μύθο της παραγνώρισης του Βιζυηνού κλονίζουν σημαντικά και τα στοιχεία που φέρνει στο φως η μελέτη του Λάμπρου Βαρελά (Βαρελάς 2014).

²⁶ Είναι ακόμα ενδιαφέρον ότι ανάμεσα στα στοιχεία που αποσιωπούνται στις μυθοπλαστικές βιογραφίες του Βιζυηνού είναι και οι δύο αποτυχημένες απόπειρες αυτοκτονίας του λογοτέχνη στις 11 και 12 Απριλίου του 1892. «Μήπως, σκέφτομαι, είναι ποιητικότερο να τρελαίνεσαι μία κι έξω από το να προσπαθείς εθελούσια να φτερουγίσεις;» διερωτάται ο Μισέλ Φάις, ο οποίος είναι ο μοναδικός μυθιογράφος που δεν αποφεύγει να αναφερθεί στο εν λόγω περιστατικό (Φάις 2004, 126).

²⁷ (Μαμώνη 1963, 72)

ανθρωπίνου πόνου» δημοσιεύεται σε συνέχειες για δύο ακριβώς μήνες, από τις 12 Ιουνίου έως και τις 12 Αυγούστου 1939, στην εφημερίδα *Ο Τύπος*. Το δομικό μοντέλο που επιλέγει ο Δάφνης στη μυθιστορική βιογραφία του, ξεκινά *in medias res*, σε μια κρίσιμη στιγμή της ζωής του βιογραφούμενου, η οποία δεν είναι άλλη από την ημέρα που ο Βιζυηνός οδηγήθηκε στο ψυχιατρείο. Έπειτα όμως από την περιγραφή του συγκεκριμένου επεισοδίου η αφήγηση επανέρχεται στα συνήθη όρια της βιογραφίας, από τη γέννηση ως τον θάνατο του βιογραφούμενου, καθώς μεταβαίνει αναδρομικά στο 1849, έτος γεννήσεως του Βιζυηνού, έπειτα εξελίσσεται γραμμικά, ακολουθώντας χρονολογική σειρά στην παράθεση των γεγονότων για να καταλήξει στο 1896, τη χρονιά θανάτου τόσο του Βιζυηνού όσο και της αγαπημένης του Μπετίνας. Ο συγγραφέας φαίνεται ότι είναι εξοικειωμένος με το βιζυηνικό έργο, ποιητικό, πεζογραφικό, αλλά και επιστημονικό, ενώ γνωρίζει εξίσου καλά και τα δημοσιεύματα του Βασιλειάδη, καθώς και όσα είχαν γράψει για τον Βιζυηνό οι Τσοκόπουλος και Παλαμάς. Ωστόσο όμως, είναι βέβαιο ότι αγνοεί ή παραβλέπει τα στοιχεία που είχε μόλις τότε φέρει στο φως η μελέτη του Γιώργου Βαλέτα,²⁸ ενώ το έργο του δεν φαίνεται να συνομιλεί με τη μυθοπλαστική βιογραφία του Σπύρου Ακροπολίτη για την Μπετίνα Φραβασίλη, η οποία είχε δημοσιευθεί μόλις τρία χρόνια πριν. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της μυθοπλαστικής αυτής βιογραφίας έχει να κάνει με το ότι ο Δάφνης αναπλάθει και ενσωματώνει στην αφήγησή του διασκευασμένο το διήγημα *Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας*²⁹ καθώς και εκτενή αποσπάσματα από τα δημοσιεύματα του Βασιλειάδη. Μάλιστα, δεν αφομοιώνει σιωπηρά το υλικό που παρέχουν οι πηγές του, αλλά ομολογεί κάθε φορά τις οφειλές του. Ακόμη, ενώ προγραμματικά το έργο εμφανίζεται, τόσο μέσα από τις διαφημίσεις της εφημερίδας όσο και μέσα από τον επίτιλο «Με τον προβολέα της ιστορίας», ως προϊόν ιστορικής έρευνας και ως αληθοφανέστερο από άλλες ανάλογες απόπειρες, στην πραγματικότητα δεν φαίνεται να ισχύει κάτι τέτοιο, καθώς εν τέλει ο συγγραφέας παρουσιάζει κοντά στα ιστορικά στοιχεία και όλο το δράμα της μυθοπλασίας, ενώ παράλληλα, υποκύπτει συχνά στη μυθολογία του Βιζυηνού και δεν αποφεύγει τις ίδιες παγίδες στις οποίες έπεσαν και οι προηγούμενοι λαϊκότεροι μυθιστοριογράφοι. Έτσι, η σωρευτική παράθεση ντοκουμέντων και η χαλαρή

---

²⁸ (Βαλέτας, 1936)

²⁹ Ο λόγος που ο Δάφνης επιλέγει να εντάξει το συγκεκριμένο διήγημα του Βιζυηνού στη δική του μυθοπλαστική βιογραφία ίσως δεν είναι άσχετος με τη «μοναδικότητα αυτού του διηγήματος μέσα στο πεζογραφικό έργο του Βιζυηνού», έτσι όπως την καταδεικνύει στη σχετική ενότητα η μελέτη του Βαγγέλη Αθανασόπουλου (Αθανασόπουλος 1996, 283-321).

σύνδεση των επεισοδίων, στοιχεία ευδιάκριτα στο εν λόγω έργο, κάνουν τελικά το κείμενο του Δάφνη να μοιάζει περισσότερο με συμπίλημα που αμφιρρέπει ανάμεσα στο είδος της μυθιστορικής βιογραφίας και σε αυτό της απλής αφήγησης/εξιστορήσης για τη ζωή και το έργο του Βιζυηνού.

Διαμετρικά αντίθετη από τη μυθοπλαστική βιογραφία του Στέφανου Δάφνη είναι η *Ελληνική Αϋπνία* του Μισέλ Φάις. Το βιβλίο κυκλοφόρησε το 2004 με τον υπότιτλο «Μυθιστόρημα» και ήρθε σε ρήξη με όλη την προγενέστερη μυθοπλαστική απεικόνιση του εν λόγω καλλιτέχνη. Σε αντίθεση με τη μυθοπλαστική βιογραφία του Δάφνη, ο Μισέλ Φάις στη δική του απόπειρα βιογράφησης του Βιζυηνού επιλέγει να ακολουθήσει μια εντελώς διαφορετική οδό· απορρίπτοντας την πεπατημένη και ασφαλή, μα ίσως ανιαρή μέθοδο της αυστηρής χρονολογικής σειράς, στήνει το δικό του οργανωτικό πρότυπο, σύμφωνα με το οποίο τρεις κατηγορίες κειμένων διαπλέκονται και εναλλάσσονται μεταξύ τους με σκοπό να δομήσουν το βιογραφικό πορτρέτο του συγκεκριμένου καλλιτέχνη: ένα γλωσσάρι με λέξεις που προέρχονται από τη διηγηματογραφία του Βιζυηνού και ένα ιατρικό αρχείο που περιγράφει την συμπτωματολογία των τροφίμων του ψυχιατρικού ιδρύματος το διάστημα που νοσηλεύτηκε εκεί ο Βιζυηνός, αποτελούν δύο από τις τρεις κατηγορίες κειμένων που συνυπάρχουν στις σελίδες του έργου και συνιστούν την κεντρική μυθοπλαστική ύλη του. Τον κύριο όμως αφηγηματικό άξονα του έργου αποτελεί η τρίτη φωνή που κουρδίζεται στο κείμενο, που δεν είναι άλλη από μια δέσμη με 34 ανεπίδοτες επιστολές, γραμμένες «εν μιά νυκτί» από κάποιον φανατικό «Αναγνώστη» του βιζυηνικού έργου, οι οποίες έχουν ως παραλήπτη τον ίδιο τον Βιζυηνό. Μέσα από τα επισημασμένα αυτά γράμματα εικονογραφείται κατά κύριο λόγο το βιογραφικό πορτρέτο του καλλιτέχνη, καθώς στο περιεχόμενό τους βρίσκονται καλά χωνεμένα αποσπάσματα από κείμενα του ίδιου του Βιζυηνού (λογοτεχνικά και μη), καθώς επίσης και κριτικές ή μελέτες γύρω από το έργο του (συγκαιρινές και μεταγενέστερες). Ωστόσο, η βασική διαφορά της μυθοπλαστικής βιογραφίας του Μισέλ Φάις με αυτήν του Στέφανου Δάφνη έγκειται στο ότι στην περίπτωση της *Ελληνικής αϋπνίας* μέσα από αυτόν το επιστολικό μονόλογο μαζί με –ή καλύτερα με αφορμή– τον βιογραφούμενο Βιζυηνό αυτοβιογραφείται και ο ίδιος ο συγγραφέας. Ενώ παράλληλα, ο διηγηματογράφος Βιζυηνός συσχετίζεται τόσο με τους ομότεχνους, Ροΐδη και Παπαδιαμάντη, οι οποίοι –από διαφορετική σκοπιά ο καθένας– συνιστούν το αντίπαλο λογοτεχνικό δέος, με το οποίο ο Βιζυηνός έρχεται σε ρήξη, όσο και με τον τσεχοεβραίο λογοτέχνη Franz Kafka, ο οποίος, όπως και ο Βιζυηνός,

αντιμετωπίζεται από τον Φάις ως συγγραφέας της «μειονοτικής λογοτεχνίας» (*littérature mineur*).³⁰ Πρόκειται λοιπόν, όπως έχουν επισημάνει και οι κριτικοί αυτού του βιβλίου,³¹ για μια περίπτωση μεταμφιεσμένης αυτοβιογραφίας, καθώς και για ένα κριτικό δοκίμιο, το οποίο κάτω από τον μανδύα του μυθιστορήματος, θέλει να μιλήσει για το λογοτεχνικό σινάφι της περιόδου εκείνης (του τέλους του 19^{ου} αιώνα δηλαδή), για τις τάσεις, τις εμμονές, τις αντιλήψεις και τις διενέξεις στο εσωτερικό του και ως εκ τούτου η εικονογράφηση του Βιζυηνού δεν είναι παρά ένα πρόσχημα, προκειμένου να στηθεί τελικά η βιογραφία της λογοτεχνίας μιας εποχής και η αυτοβιογραφία του ίδιου του βιογράφου.

Γίνεται, επομένως, εμφανές μέσα από την αντιπροσωπευτική περίπτωση του Γεωργίου Βιζυηνού ότι τελικά η μυθοπλαστική βιογραφία παραμένει ένα ακμαίο και ανθεκτικό λογοτεχνικό είδος, το οποίο επιβιώνει στο πέρασμα του χρόνου, καθώς καταφέρνει διαρκώς να μεταμορφώνεται και να εξελίσσεται μέσα από αλλεπάλληλες ανατροπές, ρήξεις, αλλά και συνέχειες.

Βιβλιογραφία

- Αθανασόπουλος, Βαγγέλης: *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού*. Καρδαμίτσας 1996.
- Ακροπολίτης, Σπύρος: «Το σπαρακτικό τραγούδι ενός αγνού έρωτος. Μπετίνα Φραβασίλη». *Ελληνικό Μέλλον* (6.9.1936-1.12.1936).
- Βαλέτας, Γιώργος: *Φιλολογικά στο Βιζυηνό: βιβλιογραφικά, βιογραφικά, κριτικά, γραμματολογικά, αισθητικά, ανέκδοτα Βιζυηνού*. Τύποις Αλευρόπουλου 1936.
- Βαρελάς, Λάμπρος: *Μετά θάρρους ανησυχίαν εμπνέοντος. Η κριτική πρόσληψη του Γ. Μ. Βιζυηνού (1873-1896)*. University Studio Press 2014.
- Βασιλειάδης, Νικόλαος: «Ο ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός». *Εικόνες Κωνσταντινουπόλεως και Αθηνών*. Κ. Μάισνερ και Ν. Καργαδούρη 1910: 301-339.
- Δάφνης, Στέφανος: «Γεώργιος Βιζυηνός “ο ραψωδός της Θράκης”. Η μυθιστορηματική ζωή και το τραγικόν τέλος του ποιητού των ελληνικών θρύλων, του έρωτος, της φιλίας και όλης της συγχορδίας του ανθρωπίνου πόνου». *Ο Τύπος* (12.6.1939-12.8.1939).
- Δούκα, Μάρω: *Μεταξύ Λόγου και πάθους. Η Μάρω Δούκα ανθολογεί Γεώργιο Βιζυηνό*. Μπάστας-Πλέσσας 1995.
- Δούκα, Μάρω: *Η Μάρω Δούκα διαβάξει Γεώργιο Βιζυηνό*. Ελληνικά Γράμματα 2005.
- Καιροφύλας, Γιάννης: «Γεώργιος Βιζυηνός. Ο διηγηματογράφος με την τρυφερή καρδιά». Στο: *Αυτοί οι ωραίοι τρελοί*. Φιλιππότης 1986: 45-76.
- Καλογερόπουλος, Δ. Ι.: «Ο έρωσ του ποιητού». *Ποικίλη Στοά* 13 (1898): 136-144.
- Κανδήλης, Ιω. Δ.: «Η τραγική ζωή του Βιζυηνού και της αγαπημένης του Μπετίνας Φραβασίλη». *Νέα Εστία* 1535 (1991): 818-823.

³⁰ (Φαρίνου-Μαλαματάρη 2005, 359-360)

³¹ (Μπουκάλας, 27)

- Κουτριάνου, Ελένα: «Εισαγωγή. Γ. Μ. Βιζυηνός (1849-1896). Οι διαδρομές της ζωής και του έργου του». Στο: *Γ. Μ. Βιζυηνού. Τα ποιήματα*. Τόμος Α΄. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη 2003, 11-230.
- Μαμώνη, Κυριακή: *Βιβλιογραφία Γ. Βιζυηνού (1873-1962)*, Εταιρεία Θρακικών Μελετών 1963.
- Μουλλάς, Πάνος: «Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ. Μ. Βιζυηνός». Στο: *Νεοελληνικά Διηγήματα*. Εστία 1980.
- Μπουκάλας, Παντελής: «Το “χειρόγραφο της ζωής” του Βιζυηνού». *Η Καθημερινή* (18.05.2004).
- Ξηρέας, Μαρίνος: *Άγνωστα βιογραφικά στοιχεία και κατάλοιπα του Βιζυηνού*. Λευκωσία 1949.
- Παπακώστας, Γιάννης: *Γ. Μ. Βιζυηνού. Επιστολές*. Πατάκης 2004.
- Παπαχρήστος, Δημήτρης: *Γεώργιος Βιζυηνός. Ο τρυφερόκαρδος κύριος Γ.Β.* Ηλέκτρα 2005.
- Σολδάτος, Γιάννης: *Όταν ο Παπαδιαμάντης συνάντησε τον Βιζυηνό στο Δρομοκαΐτειο. Οι συνέπειες της παλιάς ιστορίας*. Αιγόκερως 2008.
- Σπηλιωτοπούλου, Λουίζα: «Schlaf Sick». Αστερίου, Χρήστος: «Μά-σι-γγα». Καβανόζης, Κώστας: «Όλα τα λάφια». Κολλιιάκου, Δήμητρα: «Ήθελε κορίτσι». Μαγκλίνης, Ηλίας: «Μαύρες τρύπες». Νταή, Μαίρη: «Η άσβηστη Σβέτα». Στο: Μισέλ Φάις (Επιμ.), *Με τον Γ. Μ. Βιζυηνό, αλλά και χωρίς αυτόν*. Αθήνα: Πατάκης 2006.
- Τζερμιάς, Κωστής: *Ποίος ήταν ο φονεύς του Βιζυηνού. Μυθιστόρημα*. Ελληνικά Γράμματα 2001.
- Φάις, Μισέλ: *Ελληνική Αϋπνία*. Πατάκης 2004.
- Φαρίνου-Μαλαματάρη, Γεωργία: «Ένας μεταμοντέρνος Βιζυηνός;». Στο: Μαίρη Μικέ, Μίλτος Πεχλιβάνος, Λίζυ Τσιριμώκου (Επιμ.), *Ο λόγος της παρουσίας (τιμητικός τόμος για τον Παν. Μουλλά)*. Αθήνα: Σοκόλης 2005: 351-362.
- Φραβασίλη, Ίταλα: *Μπεττίνα*. Τυπογραφείον Παρασκευά Λεώνη 1931.
- Χασιώτης, Γεώργιος: «Γεώργιος ο Βιζυηνός». *Βυζαντιναί Σελίδες*. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1990: 256-279.